Nāṭakaṃ chandaśca

BA (Sanskrit)

Course Category: Core Schedule of Offering: Semester Even, 2018-19

Course Credit Structure: 4

Lecture: 4
Tutorial: 0
Practical: 0

Contact Hours per week: 4

Instructors:

Dr. Ramakrishna Pejathaya & Dr. M Sudarshan Chiplunkar

Class Schedule:

Lecture Sessions:

-

1. Introduction

काव्याध्ययनं बहुप्रयोजनकम् । विशिष्य, इदं भाषाज्ञानस्य द्वारम् । यदि कश्चन काव्यभागः प्रतिपदं प्रकृतिप्रत्ययविवेकेन सन्धिसमासादिचिन्तनेन च सहितम् अधीयेत तर्हि भाषा सम्यग् अधिगता भविष्यति । अत एव **शतश्लोकेन पण्डितः** इत्युक्तिः प्रथतेतमाम् । तदेतन्मनसि निधाय अस्मिन् BA (Sanskrit) पाठ्यक्रमे आदौ काव्याध्ययनं परिकल्पितमस्ति ।
काव्यं तावद् दृश्यं श्रव्यं चेति द्विविधम् । तत्र श्रव्यकाव्यं पृथगेव अधीतमस्ति पूर्वस्मिन् सत्रे । तदत्र प्रसक्तं दृश्यकाव्यम् । दृश्यकाव्येषु कालिदासमहाकवेः अभिज्ञानशाकुन्तलं प्रथतेतमाम् । तस्मात् तस्य नाटकस्य आद्याः पञ्च अङ्काः अस्मिन् पत्रे पाठयिष्यन्ते । रसभावादीनि नाट्याङ्गान्यपि यथाप्रसङ्गं परिचाययिष्यन्ते । अन्ये अङ्काः स्वाध्यायेन यथा अधिगताः स्युः तथा व्यवस्था परिकल्पयिष्यते ।
छन्दोविषयेऽपि विशिष्टमवधानं प्रकल्पयिष्यते पत्रेऽस्मिन् । छन्दोविषयकं ज्ञानम् अतितमाम् आवश्यकम्, यतः काव्येषु शास्त्रग्रन्थेषु च तेषामस्ति भूयिष्ठः प्रयोगः । अतः इन्द्रवज्रादीनां प्रसिद्धानाम् उपत्रिंशानां वृत्तानाम् अभिज्ञाने यथा छात्राः समर्थाः भवेयुः तथात्र यत्नो विधास्यते ।

2. Course Objectives

- दृश्यकाव्यप्रभेदानां परिचयः
- नाटकलक्षणस्य नाट्याङ्गानां च अवगमनम्
- अभिज्ञानशाकुन्तलस्य स्वारस्यानाम् अनुसन्धानम्
- भाषादक्षतासम्पादनम्
- छन्दःशास्त्रस्य परिचयः, प्रमुखाणां वृत्तानां लक्षणज्ञानं च

3. Pre-requisites

पत्रमिदं संस्कृतमाध्यमेनैव प्रवर्तत इत्यतः संस्कृतावगमनसामर्थ्यम् अनिवार्यम् । परीक्षास्वपि संस्कृतमेव माध्यमो भविष्यति ।

4. Readings

- अभिज्ञानशाकुन्तलम्, (2001), Dr. Shrikrishnamani Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi
- अभिज्ञानशाकुन्तलम्, Kale M.R., Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi
- छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

5. Module-wise topics

Module 1 – आमुखम् **08**

Topics –

दृश्यकाव्यम् - दश रूपकाणि	02
रसाः भावाः अभिनयाः धर्मी वृत्तयश्च	02
अभिज्ञानशाकुन्तलम्	01
कालिदासः तस्य कृतयश्च	01
छन्दःप्रवेशः - मात्राविन्यासाः	02

Readings -

Lecture Note 1 - Selections from Nāṭyaśāstra and Sāhityadarpaṇa

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, pp 1-15.

Module 2 – प्रथमोऽङ्कः **10**

Topics –

प्रथमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्
प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि च
नान्दी, प्रस्तावना, अङ्कश्च - एषां लक्षणम्
स्रग्धरा, आर्या, अनुष्टुप्, शिखरिणी - चेत्यादीनां वृत्तानां लक्षणम्

Readings -

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, प्रथमोऽङ्कः, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 3 – द्वितीयोऽङ्कः 10

Topics –

द्वितीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि

संस्कृतं प्राकृतं च

शार्दूलविक्रीडितपुष्पिताग्रादीनां वृत्तानां लक्षणम् उदाहरणं च

Readings -

Lecture Note 2

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 4 – तृतीयोऽङ्कः 10

Topics –

विष्कम्भकः - लक्षणं प्रभेदौ च

तृतीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

प्रयोगविशेषाः - शब्दधातुरूपाणि

नूतनानां वृत्तानां लक्षणम् उदाहरणं च

Readings -

Lecture Note 3 - viṣkambhaka - Selections from Sāhityadarpaṇa

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, तृतीयोऽङ्कः, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

छन्दोमञ्जरी, (2015), Dr. Brahmananda Tripathi, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi, relevant pages.

Module 5 – चतुर्थोऽङ्कः 10

Topics –

चतुर्थाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्

वृत्तौचित्यविवेकः

Readings -

Lecture Note 4 - Selections from सुवृत्ततिलकम् of Kshemendra

Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, तृतीयोऽङ्कः, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

Module 6 – पञ्चमोऽङ्कः **12**

Topics –

पञ्चमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्	08
षष्ठोऽङ्कः सप्तमोऽङ्कश्च	03
उपसंहारः	01

Readings -
Dr. Shrikrishnamani Tripathi, (2001), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, भूमिका, Chaukhamba Surabharati Prakashan, Varanasi

6. Pedagogy

निर्दिष्टपाठ्यकेन्द्रितम् अध्यापनम् अत्र प्राधान्येन प्रवर्तते । दृश्यश्रव्यमाध्यमा अपि यथाप्रसङ्गम् उपयुज्यन्ते । केचन अंशाः पूर्वसिद्धतापुरःसरं छात्रैरेव प्रस्तोष्यन्ते । छात्राणां हिताय सुखबोधाय च विशिष्टोपन्यासादयः अन्येऽपि अंशाः कदाचित् स्थानं भजेरन् ।

7. Evaluation Pattern

The course will adopt a continuous evaluation scheme. Given below are the components along with their weightage –

Class Participation and Presentation	: 15 %
Assignments	: 20 %
Mid-term Examination	: 25 %
End-Term Examination	: 40 %
Total	: 100 %